

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки
Професионално направление: 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Книгознание, библиотекознание и библиография)
Тема на дисертационния труд: “Електронно архивиране – предизвикателства пред архивната система в България”
Автор на дисертационния труд: Орлин Любенов Илиев
Научен ръководител: проф. дн Цветанка Христова Панчева
Автор на становище: доц. д-р Ели Попова

С Т А Н О В И Щ Е

Представяне на докторанта и данни за докторантурата

Орлин Илиев завършва средното си образование в г. Видин през 2001 г., в Техникум по механотехника. В периода 2001-2005 г. получава образователна степен „Бакалавър”, специалност История в Правно-исторически факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски” – Благоевград. Докторантът завършва две магистърски програми към Правно-исторически факултет на същия Университет: магистратура по Право, специалност Право (2008-2012 г.) и магистратура по История в магистърска програма „Архиви и музеи, опазване на културното наследство в информационното общество” (2013-2014 г.).

Придобитите професионални умения и задълбочени интереси на докторанта са в областите история, архивистика, библиотечни и информационни науки, музеи, право и компютърни системи. Орлин Илиев постоянно усъвършенства своите знания и участва в редица надграждащи обучения. Има завършен курс през 2020 г. „Набор от инструменти за водене на записи за добро управление“, създаден от Тихоокеанския регион на Международния съвет по архиви (PARBICA); завършен курс през 2011 г. за следдипломно обучение по въпроси, свързани с европейските проекти за архивите и архивите в съвременното общество в V-тото есенно архивно училище, създадено от Международния институт за архивистика в Триест и Марибор (IIAS). Има изградени умения за дигитализиране на архивни и административни документи със следните скенери: Bookeye 3, I2S CopiBook и Epson V850 Pro. Работи с различни софтуерни програми: 1) основни (Word, Excel, Power point) и 2) специализирани (Photoshop 7, Silver Fast, Corel draw и др.), с графични таблети, дизайн и аудио-видео монтаж.

Трудовата му реализация е белязана от бързо израстване в системата на Държавна агенция „Архиви“ от Младши специалист в отдел „Документи за български архиви в чужди архивохранилища“ (2006-2007 г.), през няколко последователни стъпки на старши експерт (2007 г.), главен експерт (2011 г.) до Началник на отдел „Дигитализация“ към Дирекция „Дигитализация, реставрация, консервация и микрофилмиране“ (ДРКМ) 2014 до момента. Към отговорностите му се включват участие в разработването на методически документи, анализи, стратегии, планове, инструкции и становища в областта на дигитализацията на архивни документи; организация, координиране и участие в дейностите по попълване на базата на дигиталния архив в Информационна система на държавните архиви (ИСДА) чрез контрол на качеството на дигиталните обекти и дигитализация на архивни документи; поддържането на отчетност и документирането на дейностите по изграждане на дигитален архив.

В периода 2015-2022 г. Орлин Илиев оказва неоценима подкрепа в обучението на студентите от Катедра БНИКП, ФФ, СУ по дисциплината „Въведение в дигитализацията“.

От 2019 г. е докторант в Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“, Философски факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Зачислен е със заповед РД 20-213/22.01.2019 в редовна докторантура, трансформирана в задочна със заповед РД 20-214/22.01.2019 и е отчислен с решение от заседание на Факултетния съвет на Философски факултет, проведено на 07.03.2023 г. (протокол № 8) и със заповед на Ректора на СУ РД-20-746-220323.

Представяне на дисертационния труд

Темата на дисертационния труд е актуална, много добре аргументирана от докторанта и значима, доколкото архивите „осигуряват с документална информация управлението на държавата, развитието на науката и културата и защитата на правата и законните интереси на гражданите“ (ЗНАФ, чл. 2).

Дисертационният труд се състои от общо 208 с. Основният текст е структуриран в четири глави, относително балансирани като обем. Втора и четвърта глава са изведени от първа и трета и са много съществени подтеми, които трябва да бъдат самостоятелно, обстойно и задълбочено разгледани.

Използваната литература е представена в няколко раздела: непубликувани (3 бр.) и публикувани източници, които съдържат: относително пълен списък на нормативни,

стратегически, инструктивни и методически документи, свързани с функционирането и развитието на архивната система (57 бр.); 77 авторски публикации, 74 от които на български език и 3 на чужд език. Към библиографията са добавени и 35 електронни източници. Общият брой на използваните документи възлиза на 173 броя.

Приложенията са седем и в тях се съдържат данни, които са важно допълнение към основната част на труда: Таблица със сравнителни данни по отчетени показатели; Графика представяща хронологически разрез на автоматизацията в архивите; Таблица с използвани акроними на български език; Таблица с използвани акроними на английски език; Таблица с термини и технологични дефиниции; Дефиниции за нива на е-услуги в ДАА; Обща оценка са нагласите на архивистите.

Основни части на дисертацията

Уводът очертава широка рамка на темата. Поставени са амбициозни, обемни и трудни цели и задачи, които са прегледно формулирани. Описани са обекта и предмета на изследването, използваните методи и методология. В изследването са приложени разнообразни и подходящи научни инструменти за реализиране на научните и изследователски цели, като проблемно-аналитичен подход, обширен и съдържателен анализ на документи, емпирични методи и такива, основани на математически похвати. За тълкуването на събраните големи по обем данни се използват математическата таксономия и математическата статистика. Методологията включва сравнителен анализ на българската практика в различните ѝ проявления с аналогични чуждестранни образци. Структурата и съдържанието на дисертационния труд са кратко и точно описани в уводната част, като са свързани с поставените цели и задачи.

Първа глава „АРХИВИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ИСТОРИЯ И СЪВРЕМЕННО РАЗВИТИЕ“ е посветена на аналитично и многопластово представяне на историята на архивното дело от неговото учредяване до съвременното му развитие, с общ хронологичен обхват от края на XIX в. до наши дни. Докторантът стъпва на изобилие от нормативни, законодателни и др. официални документи за представянето на сложния и труден път, през който преминава архивната институция в България. Разгледани са организационни структури, управленски органи, структурните промени, развитието на понятиен апарат, в постоянен паралел със състоянието на съвременната практика на други национални архиви

и сродни организации, международни организации, препоръки и документи – няма пропуснат аспект, няма пренебрегнато обстоятелство и важен момент.

От 2 до 4 раздел на първа глава докторантът проследява връзката на архивите с информационно-комуникационните технологии. Развитието на темата е структурирано по времева линия, но и чрез проблемно-концептуалния подход, който дава възможност да се открият и обяснят качествените стъпки в развитието на архивите към съвременното им състояние. Тук дисертационният труд получава все по-силно застъпена технологична ориентация. Текстът е наситен с данни и статистика. Проследена е динамиката в развитието на архивните процеси и информационните системи, които се въвеждат в архивните дейности. Направен е обстоен и високо професионален преглед на най-важните детайли на четири информационни продукта, създадени в рамките на определената хронологична рамка от пет десетилетия. Приложени са таблици, данни, схеми и графики, които подсилват ефекта от дълбочината на представяне, от разбирането на същността на идеите и процесите.

Втората глава „ЕЛЕКТРОННО УПРАВЛЕНИЕ И МЯСТОТО НА АРХИВНАТА ИНСТИТУЦИЯ В НЕГО“ е развита в национален и в общоевропейски план. Обхванатите проблеми се отнасят към фактори, свързани с доброто управление, изграждането и функционирането на е-управлението и важни за държавата проблеми, като устойчивост и минимизиране на публичните разходи, оползотворяването на неизползваните ресурси, формиране на споделена среда, базирана на облачните технологии. В реализирането на тези политики е отделена значима роля на интеграцията на страната ни с европейските институции и осъществяването на оперативна съвместимост.

Много интересен, задълбочен и с международен обхват е анализът на настоящото състояние на трудовия пазар и проблемите в близка и в по-далечна перспектива. Впечатляващи са позоваванията на огромно количество достоверни и авторитетни източници на ООН, Евростат, на регионални и глобални индекси, които подкрепят изводи и очертани перспективи и предизвикателства.

Докторантът определя **трета глава** от дисертацията си като „най-важната тема от изследването – е-Архивиране.“ Целта е формулирана ясно и точно: „да набележи основните предпоставки и крайната необходимост от създаването му в България, <...> да предложи нови хипотези и бъдещи прогнози за неговото развитие.“ Изхождайки от значението на е-архивирането за ефективното е-управление, авторът на труда развива пълна картина на

проектите и усилията за създаване на обща стратегия за преминаването от хартиен към електронен документооборот като част от цифровата трансформация. Представени са мнения на различни автори, издирени са релевантни международни, чуждестранни и български примери, анализирани са разликите в динамиката и устойчивостта на видовете документи. Докторантът прилага примери от практиката на европейските страни, на Австралия, САЩ и Южна Корея, от български вътрешно архивни проучвания. С разбиране и оценка са представени етапите в осъществяването на технологичния модел за въвеждането на новата система, след ИСДА, засегнат е проблемът за интеграцията с външни информационни системи и регистри. Във фокуса на внимание застават потребителите.

Темата за онлайн достъпа е в съзвучие с новите концепции, характерни за институциите на паметта от края на ХХ век със заостреното внимание към потребителите и техните потребности. Примерът с проучване на потребителите, проведено в Норвегия и представянето на изводите от него навеждат към съпоставка не само с българските архиви (посочена от докторанта), но и с подобни проучвания и наблюдения в институциите на паметта – музеи и библиотеки.

Съвсем естествено и необходимо в хода на разглеждане на темата се вписва разделът за новата професионална компетентност на архивиста. Проблематиката е поставена в контекста на образователните политики и развитието на трудовия пазар.

Технологичният модел на Системата за електронно архивиране (СЕА) е представен като амбициозен проект и основен приоритет за архивите. Разгледано е неговото развитие и вписването му в съвременното присъствие на архивите, обвързано с всичките видове власти – съдебна, законодателна и изпълнителна.

Четвъртата глава следва логиката на развитие на темата и е посветена на „Е-УСЛУГИ В ДЪРЖАВНИТЕ АРХИВИ КАТО СЛЕДСТВИЕ ОТ ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА И Е-АРХИВИРАНЕТО“. Отново следва исторически преглед на процеса, поредица от основни нормативни документи и подробно представяне на предоставяните услуги през информационната система на архивите, структурирането на системата и въвеждането на различни нива. Потребителските нагласи са изключително интересен компонент на процеса и са отделени в самостоятелен раздел. За изясняване на достъпността са представени емпирични данни и сравнителни примери от европейската практика. Видимото намаляване

на физическите посещения в читалните на архива, онагледено в таблици и статистика, показва ефективното функциониране на въведените информационни системи в българските архиви. Процесът се стимулира от годините на пандемия. Обобщавайки резултатите от анализите, предоставените статистически данни, както и архивната политика като цяло, докторантът обвързва процесите в архивите с общодържавната политика и приоритетите на „Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България“.

Заключението очертава възможностите на докторанта да погледне общата картина, да изведе правилни научни изводи от многопластово изследване, базирано на теоретични публикации, анализ на документи, сравнителен подход и научно-проблемни анализи. Открояват се неговите разбирания за необходимостта от въвеждане на международни стандарти и ролята на стандартизацията в изследваните процеси и дейности, от търсене на комплексни технологични решения, прилагането на системен подход за гарантиране на високо качество на взетите решения.

Обобщавайки усилията си по изпълнение на задачите пред изследването, докторантът подчертава, че се е опитал да осигури по всяка тема на изследването „основни доказателства, теоретични, практически обяснения и/или приведени статистически данни и примери, въпреки че те не могат, разбира се, да бъдат изчерпателни.“ Това признание е в хармония с показаните умения за научно-изследователска работа, демонстрираните способности за боравене с богат научен инструментариум и дълбоки познания в областта на изследването.

Научният апарат на изследването е добре развит, с много бележки под линия, които съществено обогатяват и допълват основния текст. Използвани са огромен обем източници на статистическа информация, регионални и глобални индекси („Индекс за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото” (DESI), „Глобалния индекс за развитие на електронното правителство на ООН” (EGDI), Глобалния индекс за цифрови иновации, Индексът на глобалната стартираща екосистема, Световната класация на конкурентоспособността на Международния институт за развитие на управлението, Глобалният индекс за конкурентоспособност на таланти, Глобалният индекс на готовност за мрежите (GNRI) и Глобалният барометър на данните).

Авторефератът е подготвен според изискванията. В първа му част са обяснени актуалността на избраната тема и значимостта на проблематиката. Посочени са обект и

предмет, цели и задачи на изследването. Очертани са основната теза и изследователските хипотези, обяснена е използваната методология на изследването. В автореферата са описани и ограниченията в обхвата на изследването. Втората част описва структурата и съдържанието на дисертацията. Обемът на труда е подробно разгледан, всяка част от научно-справочния апарат: приложенията и списъка на използваната литература са подробно представени. В трета част са изброени приносите на дисертационния труд и публикациите на докторанта, свързани с темата на неговата дисертация. Публикациите показват, че докторантът има траен и задълбочен интерес към темата на дисертационния труд. Представен е списък от 7 самостоятелни разработки в областта на темата – 2 публикации, в юбилеен сборник и професионално списание, 5 доклади от конференции, публикувани печатно или онлайн.

Научни и научно-приложни приноси:

В дисертационния труд е направен цялостен анализ на развитието на архивната система в България в обща хронологична рамка от края на XIX век до днес. Разгледани са акценти и предизвикателства в национален и международен план.

Докторантът демонстрира абсолютно владение на материята, дълбоки познания и завидна способност за анализ на документи и становища, подплатени с изразявано лично мнение към коментираните периоди, събития и проблеми. Демонстрира задълбочени познания на технологичния инструментариум, добро познаване на международната практика и умение да прави съпоставки и сравнителен анализ с подходящи примери от чуждестранния опит.

Докторантът откроява съществени липси в нормативната база и отправните дефиниции на опорни понятия, напр. „електронен архив“ и „електронно дефиниране на документи“, изразява своята позиция и отношение към състоянието и перспективата на процесите, засяга факторите, без които стратегическите планове са неосъществими, напр. финансирането.

Проведено е задълбочено проучване на процесите на технологично модернизиране на архивната система, анализирани са силните и слаби страни на въвеждането на нов модел за управление и достъп до електронни документи и неговото отражение върху организацията на документооборота в централната и териториалната администрация.

Проучени, обобщени и задълбочено анализирани са практики в областта на дигитализацията, е-архивирането и достъпа до културно-историческото наследство, съхранявано в архивите. Направен е проблемно-ориентиран анализ на огромен брой български и чуждестранни нормативни, стратегически, международни и вътрешно институционални документи. В доказателствените части са приведени български и чуждестранни статистически данни, графики и таблици за онагледяване на направени изводи, изразени позиции и анализирани взаимосвързани действия.

Във всеки раздел и след всяко представяне на различни мнения, дефиниции и дискусии докторантът заема позиция – счита, че като изследовател трябва да даде аргументирано мнение. Оценявам положително тази проява на активно отношение към актуалната, сложна и белязана от много проблемни и неустойчиви параметри среда.

За първи път е изведена зависимостта между е-архивирането и промяната в парадигмата на архивната институция и архивната професия.

Впечатляващо е доброто познаване на чуждестранната практика, не само на европейско равнище, но и с посоки към Австралия, САЩ, Южна Корея и др. Искам да подчертая, че става дума за наистина дълбоко изучен световен опит, защото само такова равнище на познаване на чуждестранната практика може да обясни умелото боравене с данни, статистика и многобройни релевантни примери, постоянното присъствие на образци, сравнения и сравнителни анализи във всички раздели и подраздели на труда. Полезно е представянето на чуждестранната практика в един общ раздел. Много по-трудно е тази практика, във вид на теоретични трудове, становища, регламенти, проучвания, изследователски разработки да се вплете в подходящите текстове из цялата дисертация.

Стилът на работата е ясен, стегнат, с точен професионален език, с внимание към боравенето с терминологията и коректност в интерпретирането на фактите.

Забележки и препоръки:

След проведената вътрешна защита дисертационният труд е внимателно редактиран, като направените бележки са взети под внимание. Това прави труда още по-стойностен и препоръчвам публикуването на монография, подготвена на негова основа.

Да се провери отново работата за технически и граматически грешки.

В **заключение** предложеният дисертационен труд напълно отговаря на изискванията и стандартите за дисертационно научно изследване. Вложен е огромен труд, направени са

стойностни проучвания на архивите, които набелязват важни посоки в съвременното им развитие. Поднасям искрените си поздравления към докторанта и към неговата научна ръководителка за постигнатите високи резултати. Давам своята категорично положителна оценка на дисертационния труд и гласувам напълно убедено за присъждането на научната и образователна степен „доктор“ на Орлин Илиев.

31.03.2024 г.

доц. д-р Ели Попова
СУ „Св. Климент Охридски“, ФФ, Катедра БНИКП